

Marek Skupien

PŘÍSPĚVEK K HISTORII FARNOSTI ŠILHEŘOVICE NA OPAVSKU DO POČÁTKU 18. STOLETÍ

Abstract

The study tries to briefly present the history of the Catholic parish at the Church of the Assumption of the Virgin Mary in Hať in the Opava region, roughly until the beginning of the 18th century. At that time, thanks to the patron, i.e. the Jesuit College in Opava, a new brick Baroque church was built in Šilheřovice, which has survived to this day after numerous repairs and conversions. The paper is based primarily on the study of sources. The author focused mainly on capturing the earliest mentions of the parish, the reconstruction of the history of the parish during and after the Thirty Years' War, the Šilheřovice churches and their contents, the extent of the parish district and the position of the parish in the context of church administration development.

Keywords: parish, church, Catholic Church, Lutherans, Opava region, diocese of Olomouc, church administration

Vlastníci Šilheřovic ve sledovaném období – stručný přehled

Typologický ráz a pojmenování napovídají, že založení osady lze klást do éry vrcholné kolonizace.¹ Šilheřovice se poprvé připomínají až v souvislosti s dělením opavského vévodství v roce 1377. Tehdy osadu vlastnil Mikuláš Mšan: „...*Nicol Anslaw (Msan) mit Schorkardoff (Scholardorf)*...“² Snad se psal podle Mšané u Vladislavi v Ratibořsku.³ Jinak o něm nevíme nic konkrétního. Bohužel ani skutečnost, zda byl příbuzným bratří Jakuba, Marka, Mikuláše a Jana ze Šilheřovic („...*Jacobus, Marcus, Nicolaus et Joannes, fratres germani de Schurgerdorf, pater hereditate*...“), kteří v roce 1413 se souhlasem olešnicko-kozelských vévodů Konráda Staršího a Konráda Kantnera prodali roční plat zajištěný na vsi Šilheřovicích („...*in villa nostra Schurgerdorf*...“), již zdědili po svém otci.⁴ Výše zmíněné stejnojmenné rytíře ze Šilheřovic či s přídomkem „Šilheřovský“ pak zachycujeme v pramenech po celý zbytek 15. století. Časové rozpětí oněch zpráv je však příliš rozsáhlé, a tak je zřejmé, že se možná ve všech případech jednalo již o potomky mužů připomínaných k roku 1413, jak již na to upozorňoval František

¹ K typologickému charakteru (řadová, resp. lesní lánová, ves se záhumenicovou plužinou) Walther LATZKE, *Die Besiedlung des Oppalandes im 12. und 13. Jahrhundert*, Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens 72, 1938, s. 122. Autor bez vysvětlení připisuje založení vsi pánům z Barutu držícím hrad Landek. Dále srov. Zdeněk LÁZNIČKA, *Typy venkovského osídlení*, in: Hlučínsko. Příroda – lid – kultura, Ostrava 1958, s. 109 a 111. K příznačnému kolonizačnímu názvu osady srov. např. pozn. 2.

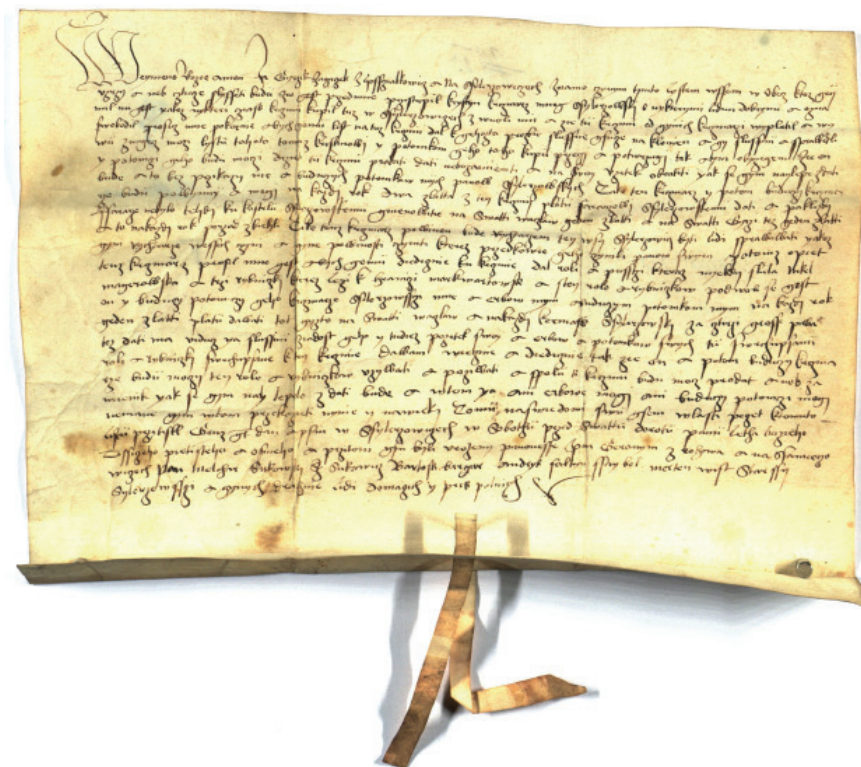
² Vincenc PRASEK, *Překlad s výkladem na díle listy země Opavské z r. 1377*, in: VII. program českého vyššího gymnasia v Opavě za rok 1889/1890, Opava 1890, s. 13. Srov. také *Codex diplomaticus Silesiae* (dále CDS) VI. Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johannis von Oppeln und Ratibor in Auszügen mitgeteilt. Ed. Wilhelm WATTENBACH – Colmar GRÜNHAGEN, Breslau 1865, s. 195–197, č. XIV („...*Nicol Msan mit Scholasdorf*...“).

³ Dnes Mszana v Polsku.

⁴ *Opavský listinář Litterae foundationum, dotationum, erectionum, confirmationum, praesentationum, collationum, resignationum altarium Oppavie II* (dále Opavský listinář II). Ed. František ŠIGUT, Opava 1962, s. 21–23, č. 27. Dále srov. Státní okresní archiv (dále SOKA) Opava, fond Archiv města (dále AM) Opava, inv. č. 206; *Regesty listin uložených v Horním Slezsku. Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku II (1401–1450)* – dále Regesty II. Edd. Antoni BARCIAK – Karel MÜLLER a kol., Opava, Opole, Katowice, s. 70, č. 156. Pisemnost prozrazuje, že Jakub byl z bratrů nejstarší. Z listiny rovněž mj. poprvé vyplývá, že Šilheřovice ležely v „hlučínské zemi“ náležející zástavně olešnicko-kozelským vévodům (k názvu srov. např. dokument z roku 1445, SOKA Opava, fond AM Hlučín, inv. č. 45a: „...*an vnserm gebitte zu Holtschen*...“; totožnou listinu evidují Regesty II, s. 213, č. 571).

Šigut.⁵ Navíc některé z nich už nemusela se Šilheřovicemi pojit majetková vazba. Nejspíše někdy v poslední čtvrtině 15. věku rytíři o statek neznámým způsobem přišli.⁶ V 90. letech

totiž vystupuje v souvislosti s Šilheřovicemi Hynek Kepina ze Zvole.⁷ Ale již v roce 1508 se nám představuje nový vlastník. Byl jím Jiří Zajíček z Hošťálkovic, který tehdy v Šilheřovicích vystavil privilegium ve prospěch tamního krčmáře, respektive rychtáře Krystýna.⁸

Existenci šilheřovického farního kostela dokládá až listina z 5. února 1508 vydaná Jiřím Zajíčkem z Hošťálkovic na Šilheřovicích ve prospěch krčmáře Krystýna. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 22.

Šilheřovice, s. 33.

- 7 K roku 1492 se Hynek dvakrát objevuje v listinách Sobka Bělíka z Kornic (CDS VI, s. 134, č. 402: "...Hinek Kepina ze Zvole a z Ssilherzowicz...", listina vydána v Ostravě; CDS VI, s. 134–135, č. 404: "...Hinek Kepina ze Zvole a s Sscherzowicz...", listina nedatovaná, ale oprávněně vročena do roku 1492); v roce 1495 zavítal do Hlučína a stal se svědkem právního pořízení hlučinského pána Trmky z Ratibořan (SOKA Opava, fond AM Hlučín, inv. č. 5: "...Hinek Kepina z Ssilherzowicz..." a naposled se psal po Šilheřovicích v roce 1496, kdy jeho jméno nacházíme v opavských zemských deskách (*Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského II. Desky zemské I. (1431–1536)*). Ed. Jan KAPRAS, Praha 1908, s. 131, č. 52: "...Jana Kepinu ze Zvole a z Šilheřovic").
- 8 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 2: "...Giricz zagiczek z hossezalkowicz a na Ssilherzowiczzech..." Je zajímavé, že tato pro dějiny Šilheřovic významná listina dosud unikala pozornosti historiků. Pro bližší analýzu obsahu písemnosti, která vedle Krystýna prozrazuje jména dalších šilheřovických osadníků, zde ovšem není prostor.

5 Jakub se uvádí k roku 1480 (Augustin WELTZEL, *Besiedlungen des nördlich der Oppa gelegenen Landes I.*, Leobschütz 1890, s. 117; autor neuvádí zdroj; rytíř se měl psát jako „Jakub ze Šilheřovic“) a 1482 (CDS VI, s. 113, č. 340; „...Jakob Ssilherzowsky...“ vystupuje v Opoli jako svědek na listině opolských vévodů Jana II. Dobrého a Mikuláše II.), k roku 1483 (CDS VI, s. 115, č. 348; „...Jakub Ssilherzowsky...“ pobýval v Opoli poblíž opolských vévodů Jana II. Dobrého a Mikuláše II; František ŠIGUT, *Opavský listinář II*, Opava 1962, s. 21–22, pozn. 1, Jakuba zaměnil za Mikuláše Šilheřovského z Čechel – správně z Chechla). Marek vystupuje k roku 1467 (*Sbirka listin k dějinám města Moravské Ostravy I*. Ed. Alois ADAMUS, Moravská Ostrava 1929, s. 34–35, č. 22; s bratrem Janem se objevuje v Kozlí jako svědek na listině olešnicko-kozelského vévody Konráda: „...Jancke und Mancke von Schergersdorff gebruder...“). Mikuláš se připomíná k roku 1446 (CDS VI, s. 67, č. 218; „...Mikulass von Schergersdorf“ svědčil v Kozlí na listině Konráda, vévody olešnicko-kozelského), k roku 1459 (Zemský archiv – dále ZA – v Opavě, fond Slezský stavovský archiv, Opava – dále AS, inv. č. 26; „...Mikulass zSsilherzowicz...“ se zdržoval v Dolním Benešově a angažoval se ve sporu o dubový lesík a horní rybník nad Novými Sedlicemi, resp. o hranice mezi Štítinou a Suchými Lazecmi. Na dokumentu je přítomná i Mikulášova pečeť, naneštěstí je však nečitelná. Na štítě se snad nacházejí čtyři listy – k tomu srov. Josef PILNÁČEK, *Rody starého Slezska IV*, Brno s. d., s. 1086, č. 1574), opět k roku 1459 (J. PILNÁČEK, *Rody IV*, s. 1086, č. 1574; srov. také TÝŽ, *Rody starého Slezska III*, Brno s. d., s. 886–887, č. 1333; Mikuláš ze Šilheřovic svědčil v Olešnici při vývodu Mikuláše Holého z Ponětice, a to na listině olešnicko-kozelského vévody Konráda), k roku 1477 (CDS VI, s. 100, č. 304; „...Mikulass Ssilherzowsky von Czechel...“ – Chechlo v Opolsku, dnes Chechlo v Polsku – se zdržoval v Opoli v blízkosti opolských vévodů Jana II. Dobrého a Mikuláše II.), k roku 1491 (CDS VI, s. 131, č. 387; „...Mikulass Ssilherzowsky staršij...“ pobýval v Opoli a byl k dispozici opolským vévodům Janovi II. Dobrému a jeho bratrovi Mikulášovi II.; z listiny vyplývá, že k uvedenému datu musel existovat i Mikuláš Šilheřovský mladší), k roku 1496 (CDS VI, s. 141, č. 426; „...Nikolaus Ssilherowsky...“ zavítal do Ratiboře a stal se jedním z mnoha ručitelů dluhu vévody Mikuláše VI. Ratibořského) a k roku 1497 (A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 117; autor neuvádí zdroj; rytíř se měl psát jako „Mikuláš Šilheřovský“, a to v listině opolských vévodů). Jan vystupuje k roku 1445 (SOKA Opava, fond AM Hlučín, inv. č. 45a; „...Janatsch von Schergirsdorff...“ se v Hlučíně stal svědkem právního pořízení hlučinského fojta, které schválil olešnicko-kozelský vévoda Konrád; srov. také Regesty II, s. 213, č. 571), k roku 1450 (originál listiny je uložen na faře v Hlučíně; Janáč ze Šilheřovic pobýval v Hlučíně a svědčil na listině Jana Frase z Hlučína: „...slowutneho panosse Janacze z Ssilherzowicz...“; písemnost znal již Vincenc PRASEK, *Historická topografie země Opavské*, Opava 1889, s. 209), k roku 1452 (SOKA Opava, fond AM Hlučín, inv. č. 45b; „...Janatz von Schergersdorff...“ opět zavítal do Hlučína a svědčil na listině olešnicko-kozelského vévody Konráda) a k roku 1467 (doloženo společně s bratrem Markem; srov. u Marka). K rytířům ze Šilheřovic odpovídá nejpodrobněji F. ŠIGUT, *Opavský listinář II*, s. 21–22, pozn. 1 a 3. Jiní autoři jsou mnohem stručnější – srov. fond Prasek Vincenc, inv. č. 837, fol. 99r; A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 117; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 15r; Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 805, reprint prvního vydání z roku 1938; z Weltzla, Praska a Hosáka pak vycházejí Vilém PLAČEK – Magda PLAČKOVÁ, *Šilheřovice v historii a současnosti*, Šilheřovice – Háj ve Slezsku 2006, s. 33.

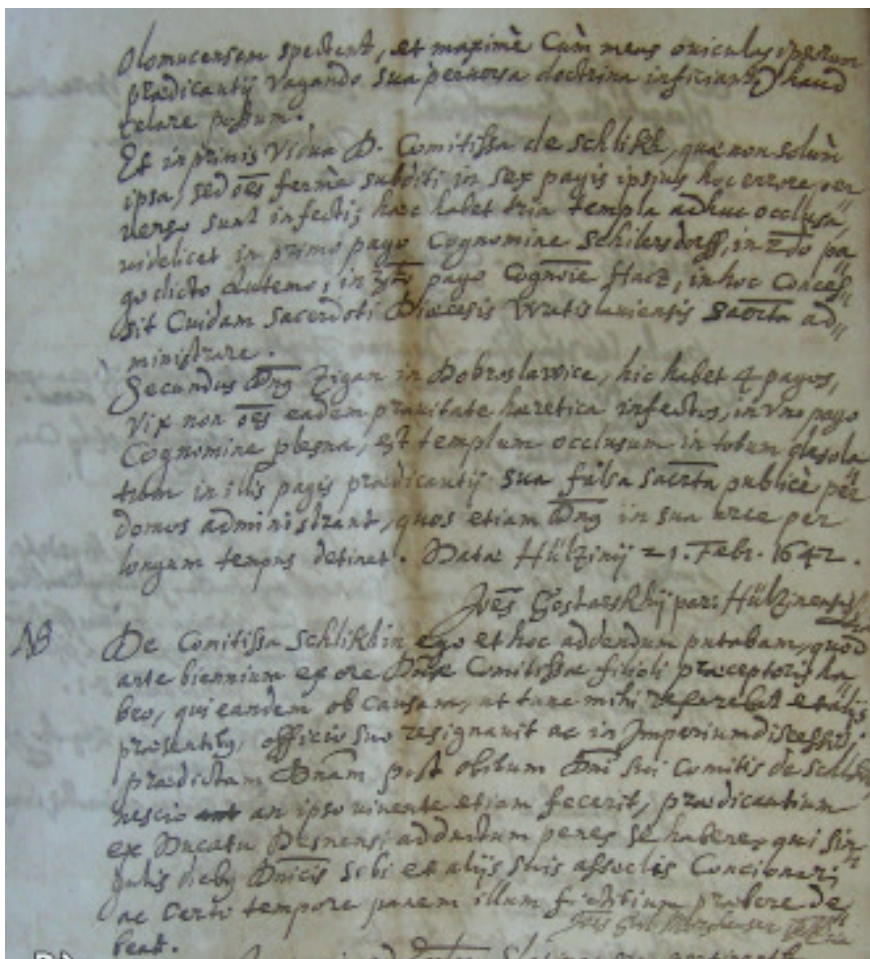
6 Osoby s přídomkem „Šilheřovský“ nacházíme v pramenech také v první třetině 16. století. Jejich působení je spojeno především s Opolskem, Ratibořskem a Kozelskem. Václav Šilheřovský se zmiňuje k roku 1501 v opavských půhonech, a to s manželkou Kateřinou Hněvošickou a nejmenovanými dětmi (ZA v Opavě, fond AS, fol. 73r; „...Wacławowj Ssilherzowskemu...“), k roku 1505 (*Archiv český čili staré písemné památky české a moravské II*. Ed. František PALACKÝ, Praha 1842, s. 398, č. 6; „...Wacław Šilheřowský...“ asistoval v Ratiboři při prodeji vsi Dělnice na Kozelsku (dnes Dziewnica v Polsku), k roku 1506 v kmovských půhonech (ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 842, fol. 7r; „...Wacławowj Ssilherzowskemu...“; ze zápisu vyplývá, že někdy před rokem 1506 Václav zakoupil ves Dílavy na Kozelsku – dnes Dziewlavy v Polsku – od Střelů z Dílav. Melichar Šilheřovský vystupuje v pramenech k roku 1502 v kmovských půhonech (ZA v Opavě, inv. č. 842, fol. 5v; „...Melichar Ssilherzowsky...“ podal žalobu pro utrpěnou újmu na sněmu v Ratiboři), k roku 1513 (prodal břeh v obci Zachanu Janu Chmelíkovi z Obrovce; srov. J. PILNÁČEK, *Rody IV*, s. 1086, č. 1574), k roku 1513 (drží Chechlo v Opolsku; J. PILNÁČEK, *Rody IV*, s. 1086, č. 1574). Martin Šilheřovský vlastnil až do své smrti v roce 1524 Chechlo, o které se pak jeho dcery Marta a Něsa rozdělily (J. PILNÁČEK, *Rody IV*, s. 1086, č. 1574). Aleš Šilheřovský figuruje v opavských půhonech k roku 1531 (ZA v Opavě, inv. č. 778, fol. 300v; „...alsse ssilherzowskyho...“). K výše zmíněným dále srov. ZA v Opavě, fond Prasek Vincenc, inv. č. 837, fol. 99r; *Příspěvky k historické topografii knížectví Opavského a Krnovského. Z pozůstatosti Leopolda Svobody*, Věstník Matice opavské 15, 1907, s. 35; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 15r; Josef ZUKAL, *Nejstarší registr zemského práva krnovského*, Věstník Matice opavské 18, 1910, s. 22; J. PILNÁČEK, *Rody IV*, s. 1086, č. 1574; Opavský listinář II, s. 22, pozn. 3; V. PLAČEK – M. PLAČKOVÁ,

Zajičky z Hošťálkovic možná nahradili Foglarové ze Studené Vody. Mikuláš Foglar bezpečně sídlil v Šilheřovicích v roce 1523.⁹ Po nějakém čase (1534) prodal „...*Ssilherzowicze w Gbitu w hluczinskem*...“ Birkům z Násile.¹⁰ Praporec rodu erbu tří půlměsíčů pak vlál nad tamní tvrzí více než 20 let – Jan Vok Birka z Násile a jeho syn Alexandr Vok vlastnili šilheřovický statek do roku 1557,¹¹ kdy jej od posledně jmenovaného zakoupil Matyáš Rotmberk z Ketře a z Drslavě.¹² V následujícím období se Šilheřovice staly na krátkou dobu součástí hluchýnského panství Bruntálských z Vrbna. V roce 1574 si synové Štefana Bruntálského z Vrbna rozdělili dědictví po otci, přičemž Šilheřovice získal Karel Bruntálský z Vrbna.¹³ Je tedy zřejmé, že šilheřovické dominium musel získat Štefan Bruntálský z Vrbna, a to někdy mezi lety 1561 (Matyáš Rotm-

berk je naposledy doložen ve vlastnictví statku) a 1567 (letopočet Štefanova úmrtí).¹⁴ V roce 1574 došlo tedy k obnově samostatného panství Šilheřovice. Bruntálský z Vrbna jej vlastnil do roku 1609. Tehdy prodal Jan ml. (od 1609 st.) Bruntálský z Vrbna dominium Bohunce Stošovně z Kounic na Německé (Dolní) Lutyni.¹⁵ Současně tak v osobě jejího muže Jana Geraltovského z Geraltovic přichází na šilheřovické panství rod erbu nazývaného Jestřáb (herb Jastrzębiec).¹⁶ Po smrti Jáchyma Geraltovského z Geraltovic na Německé Lutyni a Šilheřovicích (zemřel někdy mezi lety 1623–1625)¹⁷ se jeho manželka Anna Kochtická z Kochtic někdy v letech 1625–1632 provdala za Jana Jindřicha hraběte Šlika.¹⁸ Šlikové vlastnili Šilheřovice do počátku 60. let 17. století. Syn Jana Jindřicha Vilém Jindřich (uváděn rovněž jako Jindřich Vilém) Šlik zemřel v roce 1660,¹⁹ jeho nedospělá dcera Marie Žofie Eleonora pak nedlouho poté (velmi pravděpodobně 1662). Šilheřovické dominium následně (1662) zdědili příbuzní Šliků. Jednalo se o Barboru Perpetuu hraběnku z Ursenberku a Františka hraběte Borro.²⁰ Hrabě se k roku 1669 připomíná jako mrtvý, přičemž podle poslední vůle (1668) měla obdržet jeho díl šilheřovického panství právě Barbora Perpetua.²¹ Stalo se tak na podkladě císařského rozhodnutí až v roce 1673.²² Zanedlouho (1674) hraběnka prodala dominium jezuitské koleji v Opavě. Ta jej držela téměř 100 let.²³ Ve sledovaném období evidujeme v Šilheřovicích také vlastníky drobnějších nemovitostí.²⁴

- 9 V roce 1523 se Mikuláš zdržoval v Hlučíně v blízkosti hluchýnského pána Bernarda ze Zvole (SOKA Opava, fond AM Hlučín, inv. č. 6: „...*Mikulass Ffoglar s Studene vody a na Ssylherzowiczch*...“), k roku 1525 pak nacházíme jeho jméno v opavských půhonech (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 778, fol. 84v: „...*Mikulassowy ffoglarowj z Studeney vody a wssilherzowiczch*...“).
- 10 ZA v Opavě, fond Velkostatek Šilheřovice (dále Vs Šilheřovice), inv. č. 388. Listinou vydanou v Bohumíně dne 18. 10. získal Šilheřovice Jan Vok Birka z Násile. Dle Praska a Zukala měl Jan Vok držet statek již kolem roku 1530 (ZA v Opavě, fond Prasek Vincenc, inv. č. 837, fol. 99r; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 15r).
- 11 Jan Vok se v souvislosti s Šilheřovicemi připomíná také k roku 1537 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 780, fol. 13v: „...*Jana Woka berku Znasyle a na Ssylherzowiczch*...“), k roku 1540 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 781, fol. 43v: „...*Jana woka berku manzela swe znasyle ana Ssylherzowiczch*...“ – půhon jeho ženy Markéty Bystřické ze Studnic na Šilheřovicích; fol. 80v: „*Jan Wok berka Znasyle a na Ssilherzowiczch*...“), k roku 1541 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 781, fol. 83v: „...*Jana woka berku z nasyle ana Ssylherzowiczch*...“), k roku 1542 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 781, fol. 131r: „*Jan wok bierka Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“), k roku 1544 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 782, fol. 15r: „*Jan wok birka Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“), k roku 1545 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 782, fol. 86r: „...*Jana Woka berku znasyle ana Ssylherzowiczch*...“; fol. 100v: „*Jan wok byrka znasyle a na Ssylherzowiczch*...“; fol. 113r: „*Jan wok birka Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“; fol. 130v: „...*Jana woka byrky Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“), k roku 1546 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 782, fol. 138v: „...*Jan wok berka Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“). Pravděpodobně někdy v roce 1546 či krátce poté Jan Vok zemřel (výslovně se o něm mluví jako o mrtvém v roce 1548 – srov. v této pozn. níže) a panství se ujal jeho syn Alexandr Vok. Ten se ve spojitosti s Šilheřovicemi zmiňuje k roku 1548 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 782, fol. 264r: „...*Alexandra birky Znasyle ana Ssylherzowiczch*...“; Jan Vok je v půhonu označen jako zemřelý), k roku 1552 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 783, fol. 11r; Alexandr Vok byl žalován velehradským opatem Janem, který si neúspěšně nárokoval Šilheřovice; až do roku 1556 registrujeme odklady a konečně v roce 1557 došlo z rozhodnutí soudců k vymazání půhonu), k roku 1553 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 783, fol. 69r: „*Alexandr Byrka znasyle ana Ssilherzowiczch*...“), k roku 1555 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 784, fol. 75v: „*Alexandr Birka znasyle ana Ssilherzowiczch*...“; ze zápisu vyplývá, že se roku 1552 ženil na Fulštejně s Johankou Supovnou z Fulštejna), k roku 1556 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 784, fol. 146r: „...*Alexandra woka Birka znasyle ana Ssilherzowiczch*...“), k roku 1557 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 784, fol. 167r: „...*Alexandra Birku woka znasyle ana Ssilherzowiczch*...“; fol. 185r: „...*Alexandra woka Bierku znasyle ana Ssilherzowiczch*...“; fol. 188r: „...*Alexandra Birku Znasyle na Ssilherzowiczch*...“; fol. 194r: zmiňována manželka Johanka Supovna z Fulštejna na Šilheřovicích).
- 12 O prodeji hovoří půhon z roku 1561, kdy „*Mathiass Rotenberk zKetrze a na Ssylherzowiczch*...“ zažaloval Ondřeje Bzence z Markvartovic na Porubě, který se zdráhal vystavit mu písemné svědectví ve věci Matyášova kupu Šilheřovic. Před čtyřmi lety (tj. 1557) s Ondřejem jednal Alexandr Vok Birka z Násile a požádal jej, aby mu sehnal kupce „...*na Twrz a wes Ssylherzowicze*...“ A byl to právě Matyáš, jenž v té době ono zboží zakoupil (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 785, fol. 161v). V souvislosti se Šilheřovicemi se připomíná také k roku 1560 (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 785, fol. 167r: „...*Matyasse Rottenberka z Ketrze a zdrslawie ana Ssilherzowiczch*...“).
- 13 Jiří STIBOR, *Bruntálští z Vrbna*, in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Sešit 10, Ostrava 1998, s. 36 a 38.

- 14 K roku 1561 srov. pozn. 12, k roku 1569 pak J. STIBOR, *Bruntálští z Vrbna*, s. 32. Snad tedy Štefan získal Šilheřovice přímo od Matyáše, a to někdy krátce po roce 1561 (po zmíněném datu vystupuje Matyáš v pramenech relativně často, ovšem už nikdy ve spojitosti se Šilheřovicemi). K majetkovým změnám ve vlastnictví Šilheřovic v prvních dvou třetinách 16. století srov. také např. ZA v Opavě, fond Prasek Vincenc, inv. č. 837, fol. 99r, v; A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 117; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 15r, v a 17r, v; L. HOSÁK, *Historický mistopis*, s. 805; V. PLAČEK – M. PLAČKOVÁ, *Šilheřovice*, s. 33.
- 15 *Opavské zemské desky. Knihy zadní. 1537–1613* (dále ZDO 1537–1613). Ed. Miloslav ROHLÍK, Opava 1961, s. 662, č. 34c a dále J. STIBOR, *Bruntálští z Vrbna*, s. 44.
- 16 ZDO 1537–1613, s. 660, č. 34b.
- 17 Srov. Jáchymův testament z roku 1623, ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 226. V roce 1625 se jeho manželka Anna Kochtická z Kochtic označuje jako vdova – srov. ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 186, fol. 19r a ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 801, fol. 26r.
- 18 K roku 1632 vystupuje v pramenech jako hrabě Šlik na Šilheřovicích (ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 186, fol. 18v). Jan Jindřich Šlik umřel v roce 1639 (ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 206, fol. 89v).
- 19 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 17v.
- 20 Srov. např. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 26; inv. č. 27; inv. č. 131, kart. 3.
- 21 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 21r.
- 22 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 16v.
- 23 ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 16v; ZA v Opavě fond Jezuité Opava, inv. č. 29; inv. č. 31, inv. č. 32; inv. č. 172, kart. 5. Opavští jezuité vlastnili šilheřovické dominium až do zrušení řádu v roce 1773. Poté se stalo součástí pruské královské komory. Na tomto místě je třeba odmítnout názor, že po Vratislavském míru jezuité z Opavy směnili v roce 1743 Šilheřovice s jezuiti niskými za status minor Albrechte (srov. A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 118–119; L. HOSÁK, *Historický mistopis*, s. 806; V. PLAČEK – M. PLAČKOVÁ, *Šilheřovice*, s. 50). K takové výměně nikdy nedošlo. Dokládají to např. písemnosti uložené ve fondu Jezuité Opava – srov. např. ZA v Opavě, fond JO, inv. č. 54 (spis „*Historia Collegii Oppaviensis Societatis Iesu*“ z let 1688–1772).
- 24 K roku 1624 vlastnil jistý majetek ve vsi Jan Pražma na Šilheřovicích, Německé Lutyni a Horní Lhotě (ZA v Opavě, půhony a nálezy knížectví opavského, fond AS, inv. č. 805, fol. 146v – půhon z roku 1654). Josef Zukal uvádí s odkazem na opavské půhony Jana Pražmu na Horní Lhotě, Německé Lutyni a Šilheřovicích také k roku 1635 (ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 19r). To je ovšem omyl. Tehdy registrujeme Jana Pražmu z Bílkova na Horní Lhotě a Budišovicích (ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 802, fol. 209v, 226r, 227v, 229v). Dále je nutné upozornit na jinou Zukalovu nepřesnost. V protokolech opavského zemského sněmu má podle něj figurovat k letům 1616 a 1617 Jan st. Bruntálský z Vrbna na Frýdku a Šilheřovicích (ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 21r).

Majitelka šilheřovického panství Anna hraběnka Šliková byla pro své luteránské vyznání trnem v oku hlučinskému faráři i opavskému děkanovi (1642).

ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, kart. 2221.

Ten se ale píše jako „Jan st. Bruntálský z Vrba na Frýdku“. K roku 1616 je sice zmiňován v souvislosti se Šilheřovci, ale šlo o nezaplacenou berni z panství, které držel dříve (ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 987, fol. 180v). V 17. století se v Šilheřovicích majetkově uchytili Šikové z Korčevic. V roce 1632 osvobodil Jan Jindřich hrabě Šlik s manželkou Annou šilheřovické grunty nazývané Vonclovský a Vlčího, které zakoupil (snad krátce předtím) rytíř Jan Erasmus Šik z Korčevic (působil jako úředník ve službách Šliků), od všech robot a platů, kromě císařských berní. V 70. letech (1673) Jan Erasmus s manželkou Markétou rozenou Moravickou z Roudnice pronajali dvůr na tři léta Marii Eleonore Lipovské s tím, že si vymínili svobodný byt v novém stavení ve dvoře. Někdy mezi lety 1673–75 Jan Erasmus zemřel a jeho synové Jan Erasmus a Arnošt Zikmund prodali (1675) dvůr opavským jezuitům (srov. např. ZA v Opavě, fond Prasek Vincenc, inv. č. 837, fol. 100r, v – Prasek poněkud nepřesně; ZA v Opavě, fond Zukal Josef, inv. č. 193, fol. 19r, 20r, 21v; ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 129, kart. 5).

Farní okrsek v období před třicetiletou válkou

Naprosté silentium pramenů bohužel totálně zatemňuje naše znalosti o duchovní správě v Šilheřovicích v starším období.²⁵ Skutečnost, že již ve středověku stával ve vsi kostel vybavený farními právy, nám prozrazuje až listina z 5. února 1508 vydaná Jiříkem Zajíčkem z Hoštálkovic na Šilheřovicích ve prospěch šilheřovického krčmáře, respektive rychtáře Krystýna. Krystýn a budoucí krčmáři byli mimo jiné povinni „...na kazdy rok dwa zlatta z tey krczmý platů fararzewj Ssylerzowskemū dati a paklizby ffararze nebylo tehdj ku kosteli Ssylerzowskemū gmenowitie na Swatti waczlaw gedem zlatti a na Swatti Girzi tez gedem zlatti a to nakadzj rok porzad zbiehli...“²⁶ Pisemnost vlastně představuje vrchnostenský souhlas s koupí dědičné rychty (krčmy). Lze tedy předpokládat, že zmiňovaný roční plat dvou zlatých potvrzoval starší právní nárok benefícia a svatostánku. Do konce 16. století se pak farní kostel v písemných pramenech připomíná pouze jednou, a to v souvislosti s patronátním právem. Listinou vydanou v Bohumíně dne 18. října 1534 totiž prodal Mikuláš Foglar ze Studené Vody ves Šilheřovice Janu Vokovi Birkovi z Násile „...y s podaczym kostela...“²⁷ S ohledem na starší privilegium pro rychtáře Krystýna ovšem nemá tato informace pro nás nějakou mimořádnou vypovídací hodnotu.

Bohužel tedy nevíme, kdy byl v Šilheřovicích zbudován první kostel a kdy došlo k ustavení farnosti. K tomu lze říci jen následující. Podle inventáře benefícia sestaveného v roce 1821 haťským farářem Josefem Lipkou měl duchovní správce v Šilheřovicích k dispozici pozemky o rozsahu zhruba 14 ha.²⁸ To přibližně odpovídá výměře půl lánu. Obdarování půl lánem bylo přitom ve středověku příznačné pro církevní obvody, které se vyčlenily ze starších a větších farností. Na základě této skutečnosti lze pak při vědomí doby vzniku inventáře velmi opatrně formulovat následující domněnku: šilheřovická farnost snad nenáležela k těm starším a větším a tím pádem mohlo dojít k jejímu zřízení až v závěrečné etapě budování farní sítě na Opavsku, ukončené přibližně v půli 14. století. V této souvislosti lze upozornit rovněž na jiný fakt. Dle děkanských matrik z druhé půle 17. století patřily do obvodu kostela Nanebevzetí Panny Marie toliko Šilheřovice.²⁹

25 Šilheřovický farní okrsek, resp. kostel, se doposavad nedočkal uceleného a moderního, kritického zpracování svých dějin. Opravdu jen letmou skicu nám poprvé představil Gregor WOLNÝ, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften I/5*, Brünn 1863, s. 269. Obširněji, stále však pouze koncizně, načrtnul historii farnosti (kostela) také A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 121–122. Dosud nejspolehlivější vyřízení minulosti obvodu šilheřovického svatostánku vypracované do podoby posloupnosti duchovních správců a pomocných kněží vzniklo v 70. letech 20. století zásluhou P. Josefa KRAKOVÍČE; srov. Josef KRAKOVÍČ, „Kronika–matricula–děkanství Hlučín“, s. 327–334; SOKA Opava, fond Farní úřad (dále FÚ) Hlučín, kopie přiložená u fondu. Z výše uvedených autorů pak vycházela monografie o historii Šilheřovic z pera Viléma Plačka a Magdy Plačkové. Ta ale přinesla některé nové relevantní informace až pro období 19. a 20. století; srov. V. PLAČEK – M. PLAČKOVÁ, *Šilheřovice*, s. 33, např. s. 66–69, 136–142, 205–210, 237, 273, 297–299, 461–476. Nečetná literatura a nepochybně žalostný stav pramenné základny (kupříkladu z šilheřovického farního archivu se dochoval jen zlomek) se samozřejmě projeví v obsahu předkládané statě. Jejím úkolem je snaha o rekonstrukci dějin farnosti přibližně do počátku druhé dekady 18. věku, kdy byl v Šilheřovicích vystavěn (v letech 1712–1713) zděný kostel Nanebevzetí Panny Marie. Bohužel se tedy jedná o příběh torzovitý a leckdy hypotetický, který se současně mnohdy logicky překrývá s historií farního okrsku v nedaleké Hati (Šilheřovice se staly součástí tamější farnosti) – k jeho minulosti srov. Marek SKUPIEN, *Kapitoly z dějin farnosti Hat na Opavsku do konce první třetiny 18. století*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 2/65, 2016, s. 101–120.

26 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 2.

27 ZA v Opavě, fond Vs Šilheřovice, inv. č. 388.

28 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále ACO), kart. 8292.

29 Srov. hlučinské děkanské matriky z let 1672 a 1691 – ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 30–36, č. knihy 180, s. 71–78.

Další doklady o existenci benefícia a kostela v Šilheřovicích pocházejí až z období relativně krátce před třicetiletou válkou. Především se jedná o zprávu o investituře krakovského diecézána Alberta (Vojtěcha) Gagadkovského (Wojciech Gagatowski) na právě uprázdněnou šilheřovickou faru, a to dne 30. listopadu 1610. Instaloval jej ostravský děkan Jan Tulachius (místo opavského děkana bylo tehdy neobsazené).³⁰ O jeho působení v Šilheřovicích bohužel nevíme nic. Pravděpodobně tam pobýval jen krátce, protože k roku 1613 registrujeme jeho potvrzení do úřadu faráře ve Skočově (Skoczów v Polsku).³¹ Něco málo se pak o dotyčném knězi dozvídáme z jiných etap jeho života. Tak kupříkladu kopiář korespondence kardinála Františka z Ditrichštejna z roku 1602 nám prozrazuje, že si na Gagadkovského (v kopiáři psán jako Vojtěch Gagatovský) stěžoval benkovický (Bieńkowiec v Polsku) farář Jan Klenovský (v textu Klonovský). Údajně se dotkl jeho cti, což mu komplikovalo výkon farářských povinností. Kněz Gagatovský kvůli nějakým přestupkům opustil Polsko a uchýlil se do Boleslavi (Bolesław v Polsku) patřící Janovi Mošovskému z Moravčina na Benešově a Životicích. Zde měl žít již rok a půl s „nějakou nepořádnou ženskou osobou v podružství“. Olomoucký biskup žádal Jana, aby kněze i s onou ženou okamžitě vyhnal ze svých gruntů.³² Snad k tomu opravdu došlo, poněvadž k roku 1603 vystupuje Gagadkovský jako vikář v Hlivicích (Gliwice v Polsku).³³ Pokud byla obvinění oprávněná, musel se Albert později polepšit, protože ještě za Ditrichštejnova episkopátu obdržel investituuru na šilheřovickou faru. Slova o přestupcích a nepořádné ženě zároveň mohou indikovat skutečnost, že Alberta kolem roku 1600 oslovily myšlenky Martina Luthera. Nelze to vyloučit i přes skutečnost, že později náležel jako těšínský děkan k předním představitelům protireformace na Těšínsku. Podle Wacława Gojniczka se Gagadkovský narodil asi v roce 1580, zemřel pak někdy po roce 1642 v Těšíně. Během svého života zastával četné církevní úřady – mimo jiné jej vidíme jako vikáře v Hlivicích, farářoval možná v Osvětimi (Oświęcim v Polsku), bezpečně pak v Šilheřovicích, ve Skočově, Živci (Żywiec v Polsku) a vrcholem jeho kariéry se stala funkce děkana v Těšíně.³⁴ Připomeňme, že v osobě Alberta Gagadkovského se nám představuje jediný jménem známý duchovní správce v historii šilheřovické farnosti před třicetiletou válkou.

Snad to byl ještě farář Albert Gagadkovský, který se musel vyrovnat se ztrátou beneficiálního majetku v osadě Zabełków (v Polsku) na bohumínském panství v těšínském knížectví a vratislavské diecézi. Bohumínský pán Jan Jiří z Hohenzollernu totiž v roce 1612 nařídil, aby plat z polí a luk ve vsi Zabełków plynul bohumínské faře a škole. K bohumínskému obročí náležely zmíněné pozemky před 12 lety, pak z nich měla užitek šilheřovická fara.³⁵ Pole a louky byly

tedy někdy kolem roku 1600 neznámým způsobem připojeny k šilheřovickému obročí, které ale o ně v roce 1612 přišlo.

„Kolatury neb kostelní podací“ se ve vztahu k šilheřovickému (a také haťskému) kostelu uvádějí v letech 1609 a 1612 v opavských zemských deskách, a to v souvislosti s nabytím šilheřovického panství Bohunkou Stošovnou z Kounic a Janem Gerałtovským z Gerałtovic.³⁶ Šilheřovický svatostánek se nepřímo připomíná také k roku 1616, kdy Jan Gerałtovský z Gerałtovic přijal za šilheřovického úředníka Jana Benešovského.³⁷ K jeho úkolům náležela rovněž kontrola nad pravidelnou docházkou čeládky ze dvorů na panství do kostelů (tzn. šilheřovické a haťského) o nedělích a svátcích.

Luteránská perioda a svízelné období třicetileté války

O osudech šilheřovické farnosti v prvním poločase 17. století nemáme příliš zpráv, přesto se je vynasnažíme alespoň rámcově rekonstruovat. Meritorní roli v tomto ohledu sehrává unikátní „Catalogus personas haereticas“. Sestavil jej opavský děkan a farář Jan Vilém Morsheuser v dubnu 1642, přičemž následně byl zaslán do Olomouce.³⁸ O náboženských poměrech na šilheřovickém dominiu nás, vlastně šťastnou náhodou, informoval hlučínský farář Jan Goslavský. V jeho farním okrsku se nenacházel žádný evangelík, proto uznal za vhodné informovat svého nadřízeného o situaci v okolí. Odsud přicházeli ke Goslavského ovečkám predikanti, kteří je „infikovali svým zvráceným učením“. Trnem v oku mu byly „heretické“ poměry na dobroslavickém panství vlastněném Václavem Fridrichem Cikánem ze Slupska a na dominiu šilheřovickém, které tehdy spravovala vdova Anna hraběnka Šliková. O ní hlučínský farář napsal: „...non solum ipsa, sed omnes ferme subditi in sex pagis (tzn. Německá Lutyně, Šilheřovice, Hať, Darkovice, Koblov, Markvartovice) ipsius hoc errore peruerso sunt infectis; haec habet tria templa adhuc occlusa uidelicet in primo pago cognomine Schilersdorff, in 2do pago dicto Lutemo, in 3tio pago cognomine Hacz, in hoc concessit cuidam sacerdoti Diaecesis Wratislaviensis sacramenta administrare.“ Goslavského relaci pak doplnil samotný děkan. Hraběnka Šliková před dvěma lety (tj. 1640) zaměstnávala na šilheřovickém zámku učitele svého synáčka (Vilém Jindřich hrabě Šlik). Ten rezignoval a ještě před svým odchodem z Opavska Morsheuserovi sdělil o hraběnce Šlikové jisté skutečnosti: „... post obitum D/omi/ni sui comitis de Schlikh (Jan Jindřich hrabě Šlik)... praedicantium ex Ducatu Desnensi adductum penes se habere, qui singulis diebus Dominicis sibi et aliis suis assectis concionari ac certi tempore panem illum fictitium praeberere debeat.“ Dle Morsheusera patrně také Jan Jindřich hrabě Šlik vydržoval za svého života protestantského kněze.

Z katalogu se tedy dovídáme důležité informace. Tak především Anna hraběnka Šliková vystupuje v textu jako osoba luteránského vyznání. Po úmrtí svého druhého muže Jana Jindřicha hraběte Šlika (zemřel 1639) působil v jejích službách na šilheřovickém zámku evangelický kněz. Ten přišel do Šilheřovic z těšínského knížectví a o nedělích sloužil bohoslužby. Dále uvedený pramen prozrazuje, že luterskou víru vyznávala většina poddaných, tedy i těch z šilheřovické farnosti. Neméně významnou je zpráva o kostelech v Německé Lutyni na Těšínsku, v Šilheřovicích a Hati. Svatostánky byly k roku 1642 zavřené, tzn. nepůsobil při nich žádný stálý duchovní správce. A konečně zde máme další relevantní sdělení hlučínského faráře o pronikání predikantů z šilheřovského a dobroslavického panství do jeho farního okrsku. Lze tak

30 František SNOPEK, *Nová akta kardinála Ditrichštejna. Příspěvek k církevní topografii moravské*, Časopis Matice moravské 27, 1903, s. 298. Ze Snopka pak čerpali Jan TENORA – Josef FOLTYNOVSKÝ, *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení*, Olomouc 1920, s. 51.

31 Srov. Wacław GOJNICZEK, *Gagatowski, Wojciech*, in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. Sešit 11. (23.), Ostrava 2008, s. 37.

32 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 113, fol. 147r.

33 Srov. W. GOJNICZEK, *Gagatowski, Wojciech*, s. 37. O Gagadkovského pobytu v Boleslavi Gojniczek nehovoří.

34 K Albertu Gagadkovskému dosud asi nejpodrobněji W. GOJNICZEK, *Gagatowski, Wojciech*, s. 37–38 (zde i odkazy na další literaturu). Ten nemohl nezmínit také známý Gagadkovského list z roku 1632 určený těšínským měšťanům, který je považován za jeden z nejstarších dokladů užívání polštiny na těšínském Slezsku. Za konzultaci k osobě Alberta Gagadkovského autor statí vřele děkuje kolegovi Mgr. Jiřímu Peterkovi ze Zemského archivu v Opavě.

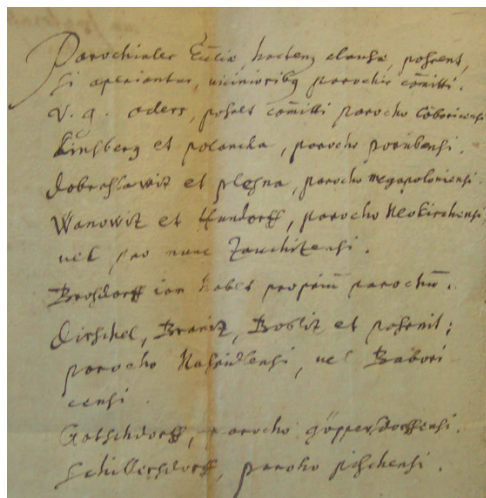
35 Franciszek POPIOLEK, *Regesten zur Geschichte der Städte Oderberg und Schwarzwasser*, Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Österreichisch-Schlesiens 3, 1907/1908, s. 99, č. VI. Srov. také Othmar KARZEL, *Die Reformation in Oberschlesien. Ausbreitung und Verlauf*, Würzburg 1979, s. 252.

36 ZDO 1537–1613, s. 660, č. 34b; s. 662, č. 34c.

37 ZA v Opavě, fond Vs Šilheřovice, inv. č. 134, kart. 51.

38 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

přijmout domněnku, že i v prostoru dominia spravovaného hraběnkou Šlikovou kázalo vícero luterských pastorů, jak to v případě dobroslavického zboží Cikánů ze Slupska výslovně deklaruje Goslavský.

V roce 1651 se uvažovalo o svěření dosud zavřeného kostela v Šilheřovicích do péče faráře v Píšti. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, kart. 2221.

Víme, že příslušníci hluchínské větve Bruntálských z Vrbna vystupovali jako horliví katolíci³⁹ a v roce 1610 obdržel Šilheřovice, tzn. vedle Hatě druhou faru na panství, katolík Albert Gagdovský. Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že luterská víra v šilheřovické a hašské farnosti výrazně zakořenila až po roce 1609, kdy na dominium Šilheřovice přicházejí evangelíci Gerałtovští z Gerałtovic. Jejich náboženskou orientaci dokládá testament Jáchyma Gerałtovského (1623).⁴⁰ Vdova po něm, v Morsheuserově katalogu zmiňovaná luteránka Anna Kochtická z Kochtic, slavila další svatbu s Janem Jindřichem hrabětem Šlikem. O jeho víře prameny výslovně nehovoří. Ovšem s ohledem na tradiční konfesní zaměření Šliků lze předpokládat, že se hlásil k luterství. Nasvědčovat by tomu mohl i zajímavý zápis v hašské úmrtní matrice. V roce 1666 zemřel ve věku přibližně 70 let jistý Adam Slatkov „...in fide Lutherana natus et educatus...“, neboť jeho otcem byl luteránský predikant Adam „...Shilykowski...“⁴¹ Před smrtí se zřekl „chybných luterských článků“ a konvertoval. Rozdílné přijetí otce a syna může jistě mít racionální vysvětlení. Stejně tak ale nelze vyloučit jinou interpretaci a vnímat staršího Adama jako evangelického kazatele ve službách Šliků („Šlikovský“). V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že matriční záznam nehovoří o místě narození Adamů. Oba se mohli přistěhovat do Šilheřovic v dospělém věku.

39 Srov. např. J. STIBOR, *Bruntálští z Vrbna*, s. 37.

40 ZA v Opavě, fond AS, inv. č. 226.

41 ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 6v. Jednoznačně můžeme vyloučit čtení „Schillystowský, Kilyschovský, Millystovský a Schillerstorský“, jak uvažuje J. KRAKOVÍČ, „Kronika-matricula“, s. 331.

Jiný důkaz o zakotvení luteránství v obvodu šilheřovického kostela, respektive na šilheřovickém panství, přináší dopis píšťského faráře a zároveň exkurendo administrátora v Hati (nikoliv ovšem v Šilheřovicích) Jana Ferdinanda Zalengy, který v roce 1650 adresoval konzistoři.⁴² Podobně jako v roce 1642 i tentokrát slyšíme stesky na počínání Anny hraběny Šlikové. Jako luteránka znesnadňovala Zalengovi vykonávání duchovní správy v Hati. Svévole nařídila otevřít a zavřít kostel a odpírala mu do něj vstoupit. Dokonce se měla posmívat biskupovi a oficiálovi. Farář rovněž vyjádřil nesouhlas s pochováváním „bludařů“ na hřbitově. Zalenga současně zaslal konzistoři seznam evangelíků mimo jiné i z Hatě a Darkovic, které přináležely k okrsku hašského svatostánku. Ve srovnání s muštrůnkem z roku 1608 se dá reálně usuzovat, že luteráni v polovině 17. století tvořili zhruba polovinu hašského obyvatelstva.⁴³ V Darkovicích jsou jako „heretici“ zaznamenáni jen dva sedláci a šafář. Šilheřovice farář vykazoval jako zcela luteránské. Při tamním kostele nepůsobil již 20 let kněz (tzn. od roku 1630) a svatostánek byl stále zavřený – „...Illustrissima D/omi/na cum toto Pago Schelstor... (dále nečitelné) cum aliis Ecclesiis sibi addictis, iam a Viginti annis carente Sacerdote oclusae manent.“⁴⁴ Sdělení faráře z Píště posléze dokládají dvě konsignace zavřených kostelů v knížectví, respektive děkanství opavském z let 1650 a 1651.⁴⁵ Zřejmě je sepsal opavský děkan. V obou registrujeme rovněž Šilheřovice. Mladší soupis je vlastně návrhem na otevření dosud zavřených kostelů. Pokud jde o Šilheřovice, doporučovalo se, aby byly dány do péče faráři píšťskému.

O konverzi farníků ke katolictví pak nepochybně usilovaly jezuitské misie, které se v šilheřovickém církevním okrsku konaly v letech 1653 a 1654.⁴⁶ Nevíme jakého dosáhly úspěchu, nicméně vyznače luterské konfese z Šilheřovic a Hatě eviduje ještě nejstarší hašská úmrtní matrika.⁴⁷ V letech 1657–1666 (posledním zachyceným luteránem byl právě výše zmíněný Adam Slatkov) dosahovalo jejich množství nevelké cifry 11 osob, z nichž dvě před smrtí konvertovaly a třetí chtěla, ale kvůli nepřítomnosti faráře k tomu nedošlo. Je zřejmé, že poté, co v Hati opět sídlil stálý katolický duchovní správce (mající na starosti i šilheřovický farní obvod), početní stav evangelíků stále klesal a po vrcholící protireformaci na Opavsku v 70. a 80. letech 17. století se zřejmě snížil na minimum.

Pokusíme-li se výše řečené sumarizovat, pak situace v šilheřovické farnosti mohla v první polovině 17. století vypadat následovně. Vlivem evangelíků Gerałtovských opustil někdy po roce 1610 katolický kněz Šilheřovice a na dominium byli povoláni luteránští pastoři. I když se k roku 1650 obyvatelstvo církevního obvodu kostela v Šilheřovicích hlásilo převážně k luteránské víře, nemohl při něm působit již po nějakou dobu stálý protestantský duchovní a kostel byl zavřený. Podle informace píšťského faráře Zalengy se tak mohlo stát někdy kolem roku 1630, a to zřejmě následkem usilovné rekatolizační politiky zahájené opavským knížetem Karlem z Lichtenštejna v roce 1624 a podporované olomouckým biskupem kardinálem Františkem z Ditrichštejna. Šilheřovický svatostánek byl uzavřený ještě v roce 1651.

Obtížné chvíle prožili obyvatelé šilheřovické farnosti v období „nepokojných let“ třicetileté války. Tehdy opavské vévodství strádalo verbováním, ubytováním, rekvírováním, výpalmým a průtahy vojsk. Značné újmy registrujeme také na šilheřovickém panství. Neoddiskutovatelně

42 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

43 *Zemská hotovost Opavského knížectví z roku 1608*. Ed. Petr KOZÁK, Opava 2010, s. 120.

44 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

45 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2221.

46 ZA v Opavě, fond Jezuité Olomouc, inv. č. 428, kart. 22.

47 ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, např. fol. 1r, 3r, 3v, 4v, 5r, 5v, 6v. Srov. také J. KRAKOVÍČ, „Kronika-matricula“, s. 331.

o tom alespoň svědčí konsignace škod za léta 1630–1636 předložená Annou hraběnkou Šlikovou v září 1636. Úhrné ztráty vyčíslila cifrou 5328 tolarů. Na dominiu se zvláště „vyznamenali“ vojáci císařského polního maršála Baltazara Marradase, když se zdržovali v ležení u Opavy (tzn. někdy v letech 1632–1633). Snad to byly právě Marradasovy oddíly, které vyrabovaly také šilheřovický a haťský svatostánek. Konkrétně zcizily liturgická roucha – „...*die Soldaten... ungeschewet Kirchen beraubt, und allerlei gewandt heraus entwendet...*“⁴⁸

Obvod šilheřovického kostela v druhé polovině 17. století a zápas duchovních správců o farní práva

Významným činitelem vedoucím ke konsolidaci duchovní správy v šilheřovické a haťské farnosti se stalo rozhodnutí dosadit na beneficium v Hati katolického kněze, který by působil v místě. Haťský církevní okrsek měl v první půli 17. století podobný osud jako šilheřovický.⁴⁹ Připomeňme jen, že farní kostel sv. Matouše v Hati byl po jistou dobu rovněž uzavřen. K jeho otevření došlo někdy v letech 1642–1650 a církevní úřady jej svěřily do péče katolického faráře v Pišti. O jednáních vedoucích k obsazení haťského obročí víme velmi málo, ale ústřední roli v nich hrál nepochybně patron. Tím byl Vilém Jindřich hrabě Šlik, jenž se někdy v první půli 50. let 17. století ujal správy šilheřovického dominia. V květnu 1655 se Šlik obrátil s žádostí na konzistoř. Dle jeho mínění působil v jeho vsi Hať odedávna farář („...*Pfaret Lehr...*“). Proto měl v úmyslu obsadit tamní beneficium věrným katolickým knězem („...*trewer Catholischen Priester...*“). O místo se ucházel jistý Florián Boninský a Vilém Jindřich si přál, aby mu fara v Hati („...*Pfaret zu hatsch...*“) byla přidělena.⁵⁰ Žádost o investituru věrného katolického duchovního a rovněž křest jeho dcery katolickým farářem (1660 po nedávné smrti hraběte) by mohly vypovídat o skutečnosti, že Vilém Jindřich Šlik přešel ke katolické víře.

Není jisté, zda kroky blíže neznámého Floriána Boninského skutečně zaměřily do Hatě. Pokud ano, pak zde zastával úřad duchovního správce jen nedlouho. Haťské matriky totiž v letech 1656–1657 vykazují jako faráře Mistra Daniela Pulibia („...*M. Daniel Pulibius Parochus in Hacz et Schüllersdorff...*“).⁵¹ Také o něm neprozrazují prameny nic bližšího. Každopádně z Hatě se vytratil někdy na jaře 1657. V témže čase zavítal do vsi nový „farář šilheřovický a haťský“, přičemž oba kolegové se po jistou dobu starali o své ovečky společně. Již v roce 1656 totiž hrabě Šlik navrhnul na haťskou a šilheřovickou faru Stanislava Pustulkoviče (ojediněle Poštulkovič; zachycen také jako František Stanislav Pustulkovič), který předtím dva roky pracoval na „vicekuratuře“ (asi působil jako kaplan na faře) v Hlučíně.⁵² Ještě téhož roku pak proběhla jeho investitura.⁵³ Rodák patrně z Královského Pruska („...*Patria mea Prussia...*“) v Hati vydržel dlouhých 29 let.⁵⁴ Zemřel v září 1685.⁵⁵

Je zřejmé, že už Daniel Pulibius obdržel dvě farnosti, přičemž sídlem plebána se stala Hať.⁵⁶ Tento fakt se projevil i v kolísající titulatuře duchovních správců, kteří se označovali někdy jako „faráři haťští“ či „faráři šilheřovičtí“, jindy se zas nazývali „faráři haťskými a šilheřovickými“ nebo obráceně.⁵⁷ Opětnému ustavení faráře při šilheřovickém kostele Nanebevzetí Panny Marie pravděpodobně bránil nedostatek katolických kněží a zřejmě ještě více předpokládána nedobrá situace šilheřovického obročí po třicetileté válce. Je přece nábledni, aby duchovní správce žil v centru dominia. V úvahu můžeme vzít i jiný faktor. Totiž, že oba farní obvody zahrnovaly v té době jen tři vsi. Kostel v Šilheřovicích si sice po jistý čas uchoval farní práva, nakonec však jeho status poklesl na filiální. Poprvé se o něm jako o dceřiném zmiňuje hlúčinská děkanská matrika z roku 1691 – „*Proventus Parochi Haczensis ex filiali Schüllersdorfensis Ecclesiae*“.⁵⁸ Snad došlo k úpravě jeho postavení krátce předtím. Přesto ještě ve 20. letech 18. století užívaly matriční záznamy ze setrvačnosti pojmenování „farář haťský a šilheřovický“ a dokonce ve statistickém přehledu olomoucké arcidiecéze z roku 1847 se o šilheřovickém svatostánku hovoří jako o komendátním (sic!).⁵⁹

Příchod stálého duchovního správce do Hatě současně musel vést k tomu, že se šilheřovický kostel Nanebevzetí Panny Marie (patrocinium poprvé doloženo k roku 1672)⁶⁰ opět otevřel. Ovšem mohl tak učinit už píšský farář někdy v roce 1651 či krátce poté, pokud mu ovšem byl mariánský svatostánek svěřen konzistoří do opatrování.

Poměry v šilheřovickém a haťském farním okrsku po třicetileté válce nám koncizně vylíčil farář Stanislav Pustulkovič v hlúčinské děkanské matrice z roku 1672.⁶¹ Zmíníme se pouze o záležitostech vztahujících se k Šilheřovicím. Na počátku 70. let 17. století stál ve vsi kostel Nanebevzetí Panny Marie. Pokud se týče zařízení, bylo spíše chudé. Ve zvonici visely dva „málo vyzdobené“ zvony. Pustulkovič měl k dispozici drahocenný starý kalich uvnitř i vně pozlacený. Farář dále evidoval dřevěnou křtitelnici s malovaným víkem, měděným kotlíkem a dvěma cínovými miskami se lžičkou, pravděpodobně měděnou kropenku, olovenou nádobku na svaté oleje, cínový kalich pro abluci s patenou, antependium ze zeleného hedvábí, čtyři kasule různých liturgických barev, římský misál, nový olomoucký rituál, tři větší a dvě menší alby, čtyři superpelice, devět větších a tři menší oltářní ubrousky, čtyři oltářní příkrývky a dva cínové oltářní svícny. Kostelní pozemky Pustulkovič neregistroval. Totéž platí o příjmech. Snad tedy kostel žádné neměl nebo byly jen malé. Ze Šilheřovic duchovní správce na desátku ideálně dostával 14 moravských měřic pšenice a stejně tolik ovsu, ale díky zpustlým statkům a omezení ze strany vlastníka panství (tehdy Barbora Perpetua hraběnka z Ursenberku) nepobíral vše. Navíc žádný profit neměl z tzv. Šikova svobodného dvora a z mlýna. K šilheřovickému beneficium patřilo neúrodné a zřídka osévané pole o výsevkové míře 20 moravských měřic a zahrádka. Podle Pustulkoviče náležela k šilheřovické faře původně ještě louka a také „...*Kněžki Les...*“ Oba pozemky měly být zcizeny dominiem před 20 či několika více lety (tedy

48 ZA v Opavě, fond Zemský výběrčí úřad knížectví opavského, Opava, inv. č. A 29, kart. 3.

49 Bližší srov. M. SKUPIEN, *Kapitoly*, s. 105–108.

50 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2942.

51 ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 1r; sign. H V 1, inv. č. 2622, fol. 6r. Dopis opavských jezuitů z roku 1686 připomíná někdejšího haťského faráře Daniela N. Ten bude patrně totožný s Pulibiem, který začal vést v Hati matriky.

52 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 96, kart. 2.

53 K datu investitury srov. např. ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 12v.

54 K rodišti srov. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 96, kart. 2. Také farářovo jméno naznačuje původ v Polsko-litevském státu.

55 ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 12v.

56 ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 1, inv. č. 2622, fol. 6r.

57 Např. ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 2r, 12v, 22v, 52r; ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 50, fol. 4v, 110v; inv. č. 54, fol. 14r.

58 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 180, s. 75.

59 Srov. ZA v Opavě, Sběrka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, např. fol. 51r, 52r a *Slezsko v církevních statistikách olomoucké diecéze (arcidiecéze) z 2. pol. 18. – 1. pol. 19. století*. Edd. Irena KORBELÁŘOVÁ – Rudolf ŽÁČEK, zvláštní otisk Časopisu Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 44–45, 1995–1996, č. 107.

60 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 30.

61 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 30–36.

za Šliků). V Šilheřovicích působil učitel. Patřila mu zeleninová zahrada a pole o výsevkové míře 10 moravských měřic. Dostával 33 bochníků chleba ročně, jinak nepobíral žádný plat. V Šilheřovickém zámku užívala vrchnost privátní oratoř. Pustulkovičovi ale nebylo známo, zda byl pro kapli vystaven mešní indult.

Text Stanislava Pustulkoviče ukazuje na eventuální otevřený konflikt s patronem kostelů a obročí v Šilheřovicích a Hati. Ve spojitosti k Barboře Perpetui hraběnce z Ursenberku a Františku hraběti Borro o nich neslyšíme, i když s ohledem na fakta registrovaná ve výše zmíněné děkanské matrice lze soudit, že vzájemný vztah vlastníka dominia a faráře nebyl zrovna idylický („urozený hrabě“, tzn. Borro, si měl údajně přivlastnit dlužný roční plat dvou zlatých plynoucí ze statku zvaného „Mikloškov“ – patrně v Hati). Očividný, bouřlivý a dlouhá léta trvající spor ovšem vypuknul mezi Pustulkovičem, jeho nástupcem Janem Josefem Hennerem a hluchčinským děkanem Janem Františkem Knurem na straně jedné a novou šilheřovickou vrchností, kterou se v roce 1674 stala jezuitská kolej v Opavě. Na patronátní straně zaujímal klíčovou úlohu v rozepři, prováděné slovními útoky (údajná invectiva hluchčinského děkana adresovaná jezuitskému prokurátorovi: „...*aby ten žebrak... rozkazoval svejm žebrakum, ne jemu.*“)⁶² a možná i fyzickým napadením (z něj byl Pustulkovičem nařčen jezuitský prokurátor), jezuita a prokurátor šilheřovického panství Jan Mauritius. Do případu, v němž se jednalo hlavně o obhajobu farních práv, zasáhla samozřejmě konzistoř.⁶³ Na podkladě pramenů ze 70. až 90. let 17. století se vynasnažíme charakterizovat podstatné okruhy konfliktu:

1. Šlo o desátky. V této záležitosti probíhal spor ve dvou liniích. Jednak byly faráři zadržovány příjmy z poustek v Šilheřovicích, Hati a Darkovicích, z tzv. Šikova dvora v Šilheřovicích a ze dvou statků v Darkovicích. Jednak obhájcí farních práv požadovali odevzdávání desátku v bohumínské míře, a ne v menší opavské. To jezuité důrazně zavrhlí s argumentací, že zmíněné vesnice ležely v olomoucké diecézi (nikoliv ve vratislavské) a v opavském knížectví (nikoliv v těšínském). Zvláštní pak je, že v hluchčinských děkanských matrikách z let 1672 a 1691 je jako měrná jednotka zapsána moravská měrice.

2. Farář Henner v roce 1689 bezvýsledně požadoval navrácení tzv. Kněžského lesa v Šilheřovicích náležejícího panství. Podle Pustulkoviče a Hennera patřily k farnímu či kostelnímu majetku rovněž jiné šilheřovické pozemky, totiž dominikální louka a dále zahrada zvaná Vrbice, zahrada sousedící se zámeckou zahradou a jistě rybníčky. Svatostánku také kdysi údajně plynuly jisté platy z jakýchsi šilheřovických pozemků. Henner poukázal i na skutečnost, že farář v Šilheřovicích v minulosti příslušel pozemek ve vsi Zabelków na bohumínském panství v těšínském knížectví a vratislavské diecézi. Ten byl koncem 17. století v majetku kostela v Bohumíně. V tomto případě měl pravdu, ovšem nemovitost nebyla zcizena šilheřovickou vrchností, nýbrž bohumínským pánem Janem Jiřím z Hohenzollernu.⁶⁴

3. Farář se domáhal svého práva odebírat od vlastníků dominia ročně 12 beček piva a několik šeflů krup. Pustulkovič nakonec nedostával nic.

4. Pustulkovič vyčítal příslušníkům Tovaryšstva Ježíšova celou řadu dalších věcí. Kupříkladu jej trápil špatný stav kostelů, farních stavení a šilheřovické školy, domáhal se nedodaného dříví ze Šilheřovic, vadilo mu používání jeho kalicha jezuitů a jejich sváteční bohoslužby v šilheřovické zámecké kapli. Jezuité také údajně zničili nějaké farářovy pamětní zápisky.

5. Hluchčinský děkan Knur požadoval po jezuitské koleji navrácení částky 100 zlatých (podle některých svědků 100 tolarů). Zmíněný obnos měl údajně dát jezuitům zemřelý farář Pustulkovič s podmínkou, že bude pohřben v opavském jezuitském kostele. To se nestalo, faráře pochovali v hašském kostelíku.

6. Po smrti Pustulkoviče počala hádka o klíče od svatostánků v Šilheřovicích a Hati. Uchovávali je u sebe jezuité, kteří tak znesnadňovali práci píšťskému faráři Janu Valentinu Janikovičovi, kterému byla svěřena administratura. Podle Knura neměli na to z pohledu církevního práva nárok. V této souvislosti si hluchčinský děkan neodpustil ironickou poznámku, totiž že „Kristus svěřil klíče sv. Petrovi, nikoliv sv. Ignáci“.⁶⁵ Knurovi zároveň vadila dlouhodobá neobsazenost hašské beneficie (Jan Josef Henner se stal farářem až 10. července 1687).

7. Farář Henner vedl s jezuitou spor o právo pastvy na vrchnostenském pozemku v Hati. Z hluchčinské děkanské matriky z roku 1691 vyplývá, že dotyčná parcela mohla být díky „laskavosti“ jezuitů využívána pro farský dobytek, nicméně neplynul z ní desátek.

I když o revindikaci majetkových práv k šilheřovickým pozemkům neslyšíme (ještě v roce 1755 upozorňoval hašský farář Mikuláš Dionýz Sarkander Večerek konzistoř na někdejší beneficiální vlastnictví tří dominikálních luk v Šilheřovicích)⁶⁶, nevyšlo úsilí farní strany, zejména pak děkana Knura, úplně do ztracena. Svědčí o tom kvitance Jana Josefa Hennera vystavená v roce 1687.⁶⁷ V ní hašský a šilheřovický farář potvrdil, že přijal od opavské jezuitské koleje zcizené desátky, tedy devět větelů pšenice a stejně tolik ovsa, ze statků v Darkovicích a z tzv. Šikova dvora v Šilheřovicích a rovněž 12 beček piva. K roku 1689 pak Henner neúspěšně požadoval od vrchnosti ročně 24 beček bílého piva.⁶⁸

Staríčky a dnou trpící obháje farních práv, tedy Stanislav Pustulkovič, zemřel v září roku 1685.⁶⁹ Brzy po Pustulkovičově smrti pověřil hluchčinský děkan administraturou šilheřovického jezuitského prokurátora Jana Mauritia, tedy onoho člověka, kterému později nemohl přijít na jméno.⁷⁰ V roce 1686 vidíme jako administrátory píšťského faráře Jana Valentina (též Jan Mikuláš) Janikoviče⁷¹ (administrátor exkurendo) a po něm Jiřího Rudolfa Hněvotského (uveden děkanem do funkce v říjnu, křtil do prosince).⁷² Možná vydržel v Hati do ledna roku 1687, kdy hluchčinský děkan Knur svěřil administraturu Janu Josefu Hennerovi.⁷³ Rodák z Frýdku se posléze, tedy dne 10. července 1687, stal také řádným farářem.⁷⁴

V roce 1691 sepsal Henner zprávu o stavu hašské farnosti pro hluchčinskou děkanskou matriku.⁷⁵ Nicméně ve spojitosti s Šilheřovickými obecně nezaznamenává nějaké „převratné“ no-

65 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 97, kart. 2.

66 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 3523.

67 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 98, kart. 2.

68 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 54, fol. 15r.

69 ZA v Opavě, Sbírka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 12v.

70 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 97, kart. 2.

71 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 97, kart. 2.

72 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 50, fol. 172v; ZA v Opavě, Sbírka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2622, fol. 27r.

73 ZA v Opavě, Sbírka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2622, fol. 27v.

74 ZA v Opavě, Sbírka matrik bývalého Severomoravské kraje, sign. H V 3, inv. č. 2622, fol. 27v (zde také údaj o rodišti – „...*Joanne Josepho Henner Silesio Fridecensi.*...“; Henner se tedy nenarodil v Prudniku, jak uvádí G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/5*, s. 270).

75 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 180, s. 71–78. Informace ohledně farního kostela v Hati opět vypouštíme.

62 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 96, kart. 2.

63 Ke sporům srov. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 96, kart. 2; inv. č. 97, kart. 2; inv. č. 102, kart. 2; inv. č. 54, fol. 14r; ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 180, s. 74–77.

64 Srov. pozn. 35.

vinky, a to snad s výjimkou dvou informací. Kostel Nanebevzetí Panny Marie se totiž poprvé označuje jako filiální a zároveň Hennerova zpráva přináší nejstarší doklad, že byl vystaven ze dřeva. Ve zvonici visely stále dva „zdobené“ zvony, ve věžičce „menšího kůru“ (nepochybně sanktusník) pak vyzváněl další zvon. Z mobiliáře Henner dále zmínil měděný pozlacený kalich s patenou (totožný s drahocenným pozlaceným kalichem evidovaným v roce 1672?), dva pozlacené oltáře, římský misál, šest kasulí s doplňky, tři alby s humerály a cinguly, pacifikál (horní část stříbrná a pozlacená), sedm vel pro přikrytí kalicha, dva mešní zvony, korporály a pally s několika purifikatorií (počet neuveden), šest oltářních ubrousků, tři antependia, tři superpelece, olomoucký rituál, kamennou křtitelnicí s kovovým kotlíkem, nádobku na svaté oleje, kovovou nádobku na svcenou vodu a sedm oltářních příkrývek. Je tedy zřejmé, že od roku 1672 se kostelní zařízení rozrostlo. Především kostel získal nový boční oltář a kamennou křtitelnicí. Do kostelní pokladny neplynuly žádné pravidelné roční platy, finance tak získával pouze prostřednictvím darů od věřících. O pozemcích se opět nehovoří. Desátek z Šilheřovic vzrostl, mimo jiné v důsledku příjmu obilí z tzv. Šikova dvora (18 měric pšenice a stejně tolik ovsu). Podle Hennerova názoru měl farář nárok také na desátek z dalších pozemků (rovněž v Šilheřovicích), nicméně nedostával nic. Z Šilheřovic pak plynuly duchovnímu správci další příjmy. Jednalo se o roční plat čtyři zlaté a 48 krejcarů z jistého domu nazývaného „farní“ a od šilheřovických domkářů dostával ročně sumárně 36 krejcarů. Pokud se týče beneficiálních pozemků v Šilheřovicích, připomněl farář pouze neúrodné pole (oproti roku 1672 uvedena menší výsevková míra 14 měric), o zahrádce se nezmínil. Učitel si polepšil – k roku 1691 dostával od farníků 38 bochníků chleba a od dominia každoročně 24 krejcarů.

Obecně se dá říci, že se poměry v haťské farnosti koncem 17. století, a to i přes pokračující spory s vrchností, po strastiplném období třicetileté války relativně stabilizovaly. Inventář kostelů v Šilheřovicích a Hati se rozrůstal, v Hati byla někdy v letech 1688–1689 vystavěna nová fara, zvýšily se také příjmy faráře. Ze tří vsí (Hať, Šilheřovice, Darkovice) beneficiát dostával sumárně 144 měric obilí, osm zlatých a 34 krejcarů a měřicí mouky. Požitky to tedy nebyly nijak velké. Farář Jan Josef Henner to věděl nejlépe, když si v závěru své zprávy povzdechl: „*Et ex his vivit miserrime*.“⁷⁶ Něco málo si mohl ještě přilepšit prostřednictvím stálových poplatků. Řídit se měl „specifikací akcidenční stóly“, tedy výkazem, který v květnu 1684 konzistoř vypracovala „...*Pro fararže hatčžského, a geho Nasledownj Potomky*...“⁷⁷ Duchovní správce vybíral peníze za křest, úvod šestinedělky, ohlášky a svatbu, úvod nevěsty, pohřby dětí a nezletilých, pohřby dospělých (uváděny rozdílné taxy za pohřby beze mše, se čtenou mší a se zpívanou mší) a pohřební kázání. Posluhování a poslední pomazání vykonával farář zdarma. Výplácen měl být také rektor. Veškerou odměnu dostával farář v penězích, jen za úvod nevěsty vyžadoval svíčku a „obyčejný vdolek“.

Hennerovu zprávu je možné pro úplnost doplnit následujícími fakty. Kunsthistorik Hans Lutsch evidoval koncem 19. století ve spojitosti s mariánským kostelem⁷⁸ (tzn. v novém svatostánku postaveném v 18. století) mimo jiné dva silně zvětralé pískovcové figurální náhrobníky s postavami v životní velikosti a po obvodu s minuskulním nápisem, které datoval polovinou 16. století (Bírkové z Násile?). Renesanční náhrobníky byly s největší pravděpodobností přeneseny z demolovaného starého dřevěného kostela do nového svatostánku. Do dnešních dnů

se dochoval pouze jeden (v nedávné době byl neodborně restaurován). Je situován ve vnější jižní kostelní zdi. Patrná je na něm pouze malá postava ženy. Dále jej zaujal 25 cm vysoký skvostně tepaný stříbrný pozlacený kalich z druhé poloviny 17. věku (nedochoval se). Farář Pustulkovič sice zaznamenal v roce 1672 drahocenný starý kalich, jeho kolega Henner však později (1691) hovořil pouze o pozlaceném měděném kalichu.⁷⁹ Proto spíše předpokládáme, že „Lutschův“ kalich obdržel starý kostel až někdy po roce 1691 nebo mohl být rovněž původně v majetku jiného kostela. Jezuitský analista nás pak v díle „*Historia Collegii Oppaviensis Societatis Iesu*“ informoval o pořízení kasule, antependia a baldachýnu (patrně myšlena nebesa). Pro kostel byly rovněž obstarány plnomocné odpustky. Stalo se tak v roce 1699, tedy za faráře Jana Josefa Hennera.⁸⁰ Ze 17. století pochází také první zpráva o kostelníkovi. Tuto funkci vykonával v roce 1666 zemělský šilheřovický sedlák Jakub Štefek.⁸¹

Jan Josef Henner, „...*Parochus Hatzensis, et Schillersdorffensis, vir de suis Ecclesijs optime meritis*“, zemřel počátkem ledna 1701 a byl za účasti 15 kněží pohřben v haťském kostele.⁸² Administrátorem a posléze farářem se v uvedeném roce stal hlučínský kaplan Antonín Jan Černý, narozený ve Vyškově.⁸³ V Hati vydržel do roku 1706, kdy odešel za duchovního správce do Slavkova u Opavy.⁸⁴

Svatostánky v Šilheřovicích ve sledovaném období

Nyní věnujme pozornost kostelu v Šilheřovicích. Pripomeňme, že jeho existenci poprvé dokládá listina Jiříka Zajíčka z Hoštálkovic na Šilheřovicích z roku 1508.⁸⁵ Jistě nelze vyloučit totožnost stavby stojící ve vsi na počátku 16. věku s dřevěným objektem, o kterém hovoří prameny ze 17. století. Ostatně není s tím v rozporu informace faráře Stanislava Pustulkoviče někdy z kraje 80. let 17. století (zřejmě z roku 1681). Duchovní si tehdy konzistoři stěžoval na špatný stav kostelů v Šilheřovicích a Hati, za který podle něj mohl patron, tzn. jezuitská kolej v Opavě: „...*Ecclesiae q's pauperrimae Stillantium tectorum et vetustate corruptorum, parietu nec obolum accipientes sub officio ei q magis ac magis properant ad ruinam*.“⁸⁶ Přes střechy chudíckých svatostánků tedy zatékalo a díky letité zkaženosti jejich stěn stále více hrozilo, že se zřítí. O zařízení starého kostela nás informují víceméně jen hluchínské děkanské matriky z poslední třetiny 17. století.⁸⁷ O podobě dřevěného kostelíka bohužel nedokážeme mnoho říci. Výše připomenuté děkanské matriky zmiňují jen věž, sanktusník, „menší kůr“ (musel tedy existovat i větší kůr)

79 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 30, č. knihy 180, s. 73.

80 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 54, fol. 34v.

81 ZA v Opavě, Sbirka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 6v.

82 ZA v Opavě, Sbirka matrik bývalého Severomoravského kraje, sign. H V 3, inv. č. 2624, fol. 22v.

83 Srov. např. ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2942; G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/5*, s. 270; J. KRAKOVIČ, „*Kronika–matricula*“, s. 143.

84 G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/5*, s. 270; J. KRAKOVIČ, „*Kronika–matricula*“, s. 143. V této souvislosti upozorňujeme na skutečnost, že zprávy o dění v haťské farnosti v 18. století jsou bohužel značně mizivé. Zejména pak bolestně postrádáme komplexnější výkazy o církevním okrsku v hluchínských děkanských matrikách z let 1764 a 1771. Pro počátek 18. století bezpečně známe alespoň jména a dobu působení haťských duchovních správců. Uvedeme pouze faráře. Po Antonínu Janu Černém následovali: Bernard Tomanides (farářem v letech 1707–1708), Benedikt Josef Antonín Troltz (farářem v letech 1708–1713) a Tomáš Josef Kunda (farářem v letech 1713–1722) – k nim srov. např. G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/5*, s. 270; J. KRAKOVIČ, „*Kronika–matricula*“, s. 143–144; ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 2942.

85 Srov. pozn. 26

86 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 96, kart. 2.

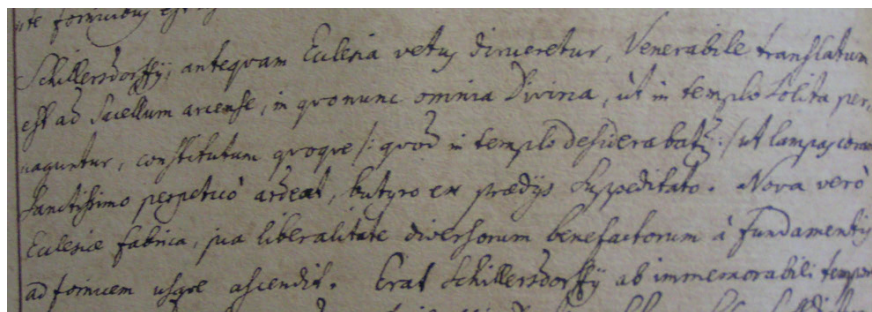
87 Srov. pozn. 61 a 75.

76 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 180, s. 78.

77 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 99, kart. 2.

78 Hans LUTSCH, *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien IV. Der Reg.-Bezirks Oppeln*, Breslau 1894, s. 346–347.

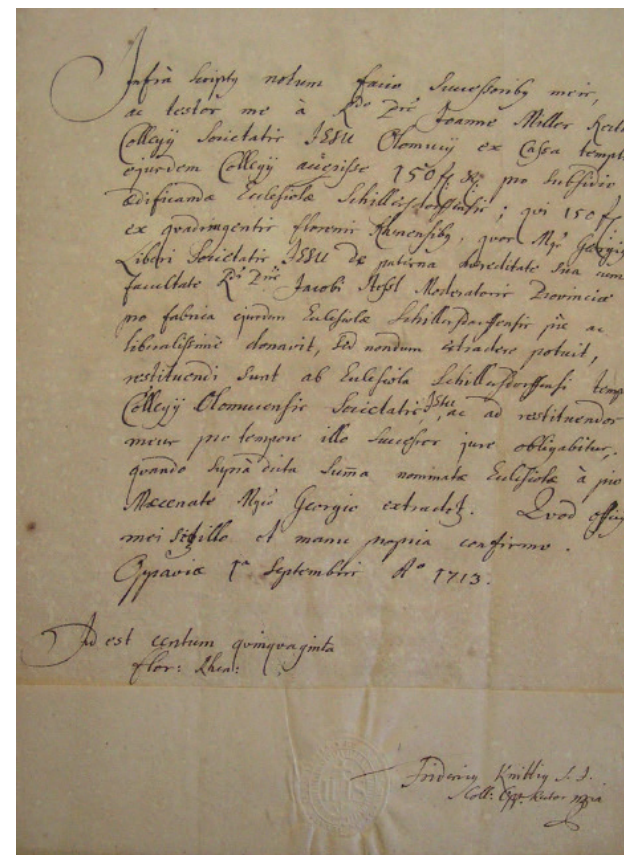
a sakristii.⁸⁸ Kostel stával na místě dnešního svatostánku, tzn. na severním návrší uprostřed vsi. V roce 1712 došlo k demolici stavby. V té době pak počal vyrůstat v Šilheřovicích nový kostel.

K roku 1712 nás jezuitský analista informoval o demolici starého šilheřovického kostela a probíhající výstavbě nového. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 54, fol. 48v.

Nepochybně významnou událostí v životě Šilheřovických se stala výstavba nového zděného kostela Nanebevzetí Panny Marie, který po pozdějších stavebních úpravách stojí ve vsi dodnes.⁸⁹ O jejím průběhu víme jen málo. Podle slov jezuitského kronikáře byl v roce 1712 dřevěný kostelík demolován. Ještě předtím se však Nejsvětější svátost oltářní přenesla do šilheřovické zámecké kaple. V ní se pak sloužily bohoslužby stejně často, jako ve starém svatostánku. Zároveň byla zjednána věčná lampa, protože v kostele chyběla. Současně „díky laskavosti různých dobrodinců“ stále pokračovala výstavba nového kostela, a to „od základů ke klenbě“.⁹⁰ O rok později (1713) došlo k ukončení stavby a „krásný šilheřovický kostel“ byl vysvěcen k počtě Panny Marie a dle analisty se mohl pochlubit novými oltáři sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského, katedrou (patrně kazatelna), zvonici a obrazy (křížová cesta?).⁹¹ O jednom z dobrodinců nás informuje kvittance rektora opavské jezuitské koleje Fridricha Knittiga z 1. září 1713.⁹² Vyznal v ní, že přijal od rektora olomoucké jezuitské koleje Jana Millera z kostelní pokladny olomouckého jezuitského kostela 150 rýnských zlatých, a to pro podporu výstavby šilheřovického kostela. Ona částka měla být součástí finančního obnosu 400 rýnských zlatých, které se svolením jezuitského provinciála (české jezuitské provincie) Jakuba Stehla odkázal na stavbu šilheřovického „kostelíčka“ bližší neznámý Mistr Jiří. Ten se označuje také jako páter. Šlo tedy o kněze, velmi pravděpodobně olomouckého jezuitu. Příjmením se zřejmě jmenoval Tomáš, protože se současně hovoří o „...haereditatis Thomassianae...“⁹³ Zda měl nějaké užší

vazby k Šilheřovicím, nevíme. Ještě dodejme, že v církevní statistice olomoucké diecéze ze 70. let 18. století, tzv. Almě, figuruje jako den zasvěcení neděle před sv. Šimonem a Judou.⁹⁴

Na stavbu nového zděného mariánského kostela v Šilheřovicích finančně přispěl zřejmě olomoucký jezuita Mistr Jiří. ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 280, kart. 13.

Benedikce (inventář z roku 1821 nám prozrazuje, že kostel nebyl konsekrován)⁹⁵ se tedy uskutečnila dne 22. srpna 1713. Stalo se tak již za faráře Kundy (investován 13. července 1713).⁹⁶ Výstavba se pak logicky musela realizovat především v době farářování jeho předchůdce Troltze. Rok ukončení dokládá letopočet „1713“ namalovaný černou barvou na vápenné omítce za hlavním oltářem, který registrovali ještě v 19. století hašský farář Josef Lipka a historikové

88 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, č. knihy 179, s. 30, č. knihy 180, s. 72–73, 76.

89 Typický venkovský barokní kostelík Nanebevzetí Panny Marie vystavěný opavskými jezuiti v letech 1712–1713 byl samozřejmě opravován či adaptován. K četným renovacím a stavebním úpravám, k zařízení kostela a vůbec k mladším dějinám (zhruba do konce druhé světové války) šilheřovického kostelního okrsku srov. především Marek SKUPIEN, *Farní úřad Šilheřovice (1824) 1924–1954*, Opava 2017, s. 12–18 (inventář k archivnímu fondu).

90 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 54, fol. 48v.

91 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 54, fol. 49v.

92 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 280, kart. 13.

93 ZA v Opavě, fond Jezuité Opava, inv. č. 280, kart. 13.

94 Slezsko v církevních statistikách, č. 107.

95 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 8292.

96 K datu Kundovy investitury srov. J. KRAKOVIČ, „Kronika–matricula“, s. 144.

Řehoř Wolný a Augustin Weltzel.⁹⁷ Sumárně řečeno: zděný barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie vyrostl v Šilheřovicích v letech 1712–1713, a to zásluhou jezuitů.⁹⁸

Rozsah šilheřovického farního (kostelního) okrsku a jeho postavení ve vývoji církevní správy ve sledovaném období

Ve starší době tvořila farní okrsek nejspíše jen samotná ves Šilheřovice. Již víme, že mariánský kostel byl nakonec v druhé půli 17. století degradován na filiálku svatostánku v Hati (první zmínka 1691).⁹⁹ Do obvodu šilheřovického kostela se pak začlenily Antošovice, tzn. po svém založení někdy krátce před rokem 1709.¹⁰⁰

Na závěr je nutné zmínit se o postavení farnosti, resp. okrsku filiálního kostela, v kontextu vývoje církevní správy. Prostor piastovské holasické kastelánie spadl až do poslední čtvrtiny 12. století do kompetence biskupa z Vratislavi.¹⁰¹ Následně se území Opavska (v rámci přemyslovské přerovské a posléze holasické/opavské provincie) ocitlo v hranicích olomoucké diecéze¹⁰² a bylo vtčleno k některému z arcijáhenství vytvořených biskupem Jindřichem Zdíkem.¹⁰³ Nejpozději ve druhé čtvrtině 13. století byl nově ustaven opavský děkanát, přičemž někdy před rokem 1255 proběhlo jeho vtčlenění do vyššího správního celku, a to do arcijáhenství opavského, o jehož vznik se zasloužil biskup Bruno ze Schauenburku.¹⁰⁴ Komponentou této hierarchic-

ké struktury byla také dlouhou dobu ves, respektive farnost Šilheřovice. Teprve v roce 1671 se šilheřovický církevní okrsek stal součástí nově vzniklého děkanátu Hlučín.¹⁰⁵ Hlučinskému děkanovi pak zůstaly Šilheřovice (po jisté době již jako haťská filiálka) podřízeny po celý zbytek sledovaného období.

Šilheřovice, farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, stav v roce 2011.

Foto Marek Skupien.

97 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ACO, kart. 8292; G. WOLNÝ, *Kirchliche Topographie I/5*, s. 269; A. WELTZEL, *Besiedlungen I.*, s. 121.

98 Připomeňme, že dnes je kostel Nanebevzetí Panny Marie orientovanou podélnou jednodílnou stavbou s odsazeným, rovně ukončeným presbytářem. K němu (a nepatrně i k lodi) na bocích přiléhají patrovní sakristie (na jižní straně; v patře původně oratoří) a patrovní depozitář (na severní straně; původně sakristie s oratoří) na obdélném půdorysu. V ose západního průčelí vystupuje nevýrazný rizalit hranolové věže završené nadstavbou osmiboké zvonice zastřešené jehlancovou střechou. K jižní straně lodi se přimyká přístavek (boční vstup do kostela) na obdélníkové základně. Loď i presbytář jsou zaklenuty. Jak ovšem přesně vypadala původní jezuitská stavba z 18. století, nelze spolehlivě říci. Bohužel o tom pramenný materiál mlčí. Každopádně nepůvodní jsou jižní sakristie a osmiboká zvonice s jehlancovou střechou.

99 K opětovnému zřízení farnosti došlo až v roce 1924; srov. V. PLAČEK – M. PLAČKOVÁ, *Šilheřovice*, s. 205–207 a M. SKUPIEN, *Farní úřad Šilheřovice*, s. 17.

100 Srov. např. haťské rodné a křestní, oddací a úmrtí matriky.

101 Ovšem přemyslovská holasická enkláva v okolí Hradce u Opavy (k českému státu připadla nejpozději v roce 1039) patrně patřila pod pravomoc olomouckého biskupa. Církevní příslušnost k Vratislavi trvala de iure do roku 1229 – srov. Dalibor PRÍX, *Vývoj církevní organizace na Opavsku do poloviny 14. století. Stav a úkoly výzkumu*, in: M. Borák (ed.), *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*, Opava 1998, s. 89–90; Pavel KOUŘIL – Dalibor PRÍX – Martin WIHODA, *Hrady českého Slezska*, Brno – Opava 2000, s. 417–418.

102 V roce 1201 Přemysl Otakar I. postoupil biskupství desátky z Holasicka – *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále CDB) II. Ed. Gustav FRIEDRICH, Prague 1912, s. 18–21, č. 22. Srov. také D. PRÍX, *Vývoj*, s. 92 a P. KOUŘIL – D. PRÍX – M. WIHODA, *Hrady*, s. 417.

103 Jednalo se buď o arcijáhenství olomoucké, či přerovské (hradecká enkláva se stala součástí některého ze zmíněných arcijáhenství již dříve?). Srov. D. PRÍX, *Vývoj*, s. 93.

104 V roce 1244 prameny zmiňují opavského děkana a zároveň plebána v Nové Cerekvi Jana – CDB IV-1. Edd. Jindřich ŠEBÁNEK – Saša DUŠKOVÁ, Prague 1962, s. 131–132, č. 46. Arcijáhneš opavský se poprvé jmenuje kanovník Heidolf, a to v listině z roku 1255 – CDB III-1. Ed. Gustav FRIEDRICH, Prague 1942, s. 109–112, č. 55. Srov. také D. PRÍX, *Vývoj*, s. 94–95. Opavské arcijáhenství bylo v neznámé době zrušeno. S jistotou lze říci, že v 16. století řídil opavský „distrikt“ arcijáhen přerovský. Svědčí o tom dopis olomouckého biskupa Marka Khuena z roku 1564 Blažejí Siebenlothovi. Ten měl jako arcijáhen přerovský v kompetenci nejen Přerovsko, ale i Opavsko (srov. SOKA Opava, fond Archiv města Opava, kart. 46, inv. č. 751). K opětovnému zřízení opavského arcijáhenství došlo pravděpodobně někdy kolem roku 1600. V roce 1614 totiž umírá v hodnosti kanovníka olomouckého a

arcijáhna opavského Daniel Haylig (srov. Metoděj ZEMEK, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku po nynější dobu I. 1131–1652*, opis z roku 1999 podle exempláře uloženého v knihovně ZA v Opavě, pobočka Olomouc, č. 777).

105 Listina o zřízení hlučinského děkanství byla původně uložena na faře v Hlučíně. V roce 2019 pak došlo k její delimitaci do SOKA Opava (fond FÚ Hlučín, inv. č. 109). K písemnosti srov. Marek SKUPIEN, *Katalog listin uložených na faře v Hlučíně*, Slezský sborník 108, 2010, s. 115 a TÝŽ, *Listina o zřízení hlučinského děkanství*, in: P. Šopák a kolektiv, *Znamení vertikál. Církevní a náboženský život českého Slezska od středověku po první světovou válku*, Opava 2013, s. 418.

Summary

A paper on the history of the parish of Šilheřovice in the Opava region until the beginning of the 18th century

The presented study aims to reconstruct the history of the Catholic parish at the Church of the Assumption of the Virgin Mary in the village of Šilheřovice in the Opava region. The earlier history of this ecclesiastical institution has not been dealt with using methods of modern, critical history, so far, and, basically, it has not attracted much historians' attention. The history of the aforementioned church district dates back approximately to the beginning of the 18th century when a new brick church was built in Šilheřovice. It should be noted that the knowledge of the history of the parish of Šilheřovice is considerably limited due to the poor state of the source base. We know virtually nothing about the earlier history of the church and parish of Šilheřovice before the Thirty Years' War. The fact that a church retaining parish rights stood in the village already in the Middle Ages is revealed only by a document dated 5th February 1508 and issued by Jiří Zajiček of Hošťálkovice in Šilheřovice in favour of the Šilheřovice taverner, or magistrate officer Krystýn. Krystýn and future taverners were obliged, among other things, to hand over the annual salary to the priest of Šilheřovice, or to the church. The parish of Šilheřovice was not probably one of the older and larger parishes, and so it could not have been established until the final stage of the process of building a parish network in the Opava region, which was completed approximately in the middle of the 14th century. The only Šilheřovice clerical administrator from the period before the Thirty Years' War, whose name was known, is a Catholic Albert Gagadkovsky who became a priest in 1610. Probably, sometime later, i.e. at the time when the Evangelicals of Geraltovice from Geraltovice acquired the Šilheřovice domain, the reformation ideas of Martin Luther were strongly promoted in the parish and the Catholic clerical administrator was not allowed to work there. Until 1650, Šilheřovice was reported as completely Lutheran. At that time, the church that the soldiers had plundered during the Thirty Years' War was closed and no priest was residing there. The church was opened once again in the 1750s. The year 1656 became one of the key moments in the history of the parish of Šilheřovice. At that time, Catholic pastor Stanislav Pustulkovič came to the neighbouring village of Hat' (he worked in Hat' until 1685); he and his successor, Jan Josef Henner, (he worked in Hat' until 1701) fought with the patron of the church and the parish, i.e. the Jesuit College in Opava, for the observance of parish rights. At the same time, after a difficult period of the Thirty Years' War, and after clerical administrators did not reside in Hat' and Šilheřovice for a long time, the situation in both parishes more or less stabilized. Both clerical administrators named themselves as priests of Hat' and Šilheřovice. The church in Šilheřovice retained parish rights for some time, but, eventually, its status was downgraded to subsidiary (the first evidence of the subsidiary dates back to 1691). It became a subsidiary church of the house of God in Hat'. It was the Jesuits of Opava themselves who built a simple Baroque church of the Assumption of the Virgin Mary in 1712–1713. It replaced its wooden predecessor. The new church still stands in Šilheřovice. However, we do not know exactly what the original Jesuit building looked like. The church has undergone numerous repairs and conversions. In the earlier period, possibly only the village of Šilheřovice fell within the competence of the priest of Šilheřovice. After its foundation sometime shortly before 1709, the village of Antošovice was then incorporated into the district of the Šilheřovice subsidiary church.